

A tartalomból

- 2 Gabriel Andreescu**
Az RMDSZ kormányon maradása jelentenő a román konszenzuális demokrácia első szakaszát
- 3 Sabina Fati**
Az erdélyi regionális párt a PDSR segítségével lenne
- Marius Cosmeanu**
Még nincs, de máris...
- 4 Bakk Miklós**
Az eredettől a kezdetekig
- 5 Caius Dobrescu**
Erdély, Románia és Európa
- 7 Szokoly Elek**
E pur' si muove. Védőbeszéd a „nem létező” provinciáért
- 8 Hajdú Farkas-Zoltán**
A nyitott etnikai kalitka, avagy Erdély „eredendő büne”
- 10 Daniel Vighi**
A Provincia eszméi vidéken
- 11 Végel László**
A territorialitás és a nacionalizmus vitája Szerbiában
- 12 Hadházy Zsuzsa**
Provincia – a sajtó tükrében
Ágoston Hugó
Bukarest mint provincia

Traian ȘTEF

Az erdélyiek félelmei

Egy csoport értelmiségi, legtöbbször művészetek területéről, ismét a politikusokhoz fordult. Nem először történik ez meg, s az sem utójára, hogy nem hallgatják meg őket. Röviden, felkérték Stolojan, Isărescu, Roman és Frunda urakat és az általuk képviselt pártokat, hogy jelöljék ki Iliescu úr egyetlen ellenjelöltjét. Jelen pillanatban (2000. november 13-án írom ezt) Ion Iliescu magasan vezet, és a második fordulóba való bejutásért ázáz harc folyik, a felmerések hol Mugur Isărescut, hol Theodor Solojant, hol Vadim Tudort tartják esélyesnek. Tíz évvel a forradalom után Romániában különösen az Iliescu-Vadim-féle variáns rémálomszerű. S bár becsületére válna, mégsem hiszem, hogy a fentebb felsoroltak közül bármelyik is visszalépne. Ennek az évnek politikai eseményei különösen megmutatták, mennyire kívánják az elnökjelölést pártjaink „állandó küldöttei”, „végrehajtó bizottságai”, „politikai büroái”. Egy ilyen jelöltet a párt „mozdonyá”-nak tartanak, de – s erről ritkábban szólnak – ugyanakkor ő a második forduló tárgyalások legértékesebb darabja is. Másodsorban, a kampányköltségeket már elosztották: plakátok, rádió- és TV-szereplések, szerződéses újságokkal, választási ügynökök. Mindez sok pénzbe kerül, s a pénz nagy részét már kiadták. Mindközül leginkább Isărescu úr léphetne vissza, hiszen ő nem jelölje egyetlen pártnak sem, de az az érzésem, hogy a felhívás aláírói éppen rá építenek. Vagy visszaléphetne Frunda úr is, mert az ő tétje sokkal formálisabb, de kellemes megmutatni a románoknak, hogy elegánsabb vagy, hogy jobban beszélsz románul, mint sokan közülük, hogy pontosan megfogalmazott európai politikai elképzelésed van, hogy akár felmerést is végezhetesz arról, hány román szavaz rád. Az RMDSZ pedig pragmatikus alakulat, és még sok egyezkednivaló-

ja van. És aztán éppen az ez évi megmozdulások mutatták meg, hogy felhívásaink süket fülekre találnak a politikusoknál. Számukra most a szavazatok számítanak. Egy szavazat többet ér, mint egy Pleșu, egy Adameșteanu, egy Cistelean vagy bárki az aláírók közül. A listakon tehát a pénzes embereket részesítik előnyben a könyvvel vagy könyvekkel rendelkezőkkel szemben (ez minden pártra érvényes, ebben az évben az esélyes helyekkel való kereskedés volt a legnyereségesebb foglalkozás Romániában – a pártvezetők számára).

Ha elolvassuk a felhívást aláírók névsorát, észrevehetjük, hogy csupán két magyar értelmiségi neve szerepel benne. Ez vagy azt jelenti, hogy a kezdeményezők nem voltak túl érdekeltek a magyarok mozgósításában, vagy azt, hogy a magyar értelmiségiek úgy vélték, ez a románok dolga. Bár én az első változatban hiszek, ugyanúgy hiszek a magyarok egyfajta kényelmességében is így, a választások körül: ők tudják, kire kell szavazniuk. A nemzeti szavazat haszonélvezője az RMDSZ, és politikailag ki is használja azt. Ugyanakkor könnyebb kisebb felelősséget vállalni, és másra hátrítani a hibát. A magyarok a románokra hátrítják, mert a magyar liberális nem hátríthatja azt a magyar szociáldemokratára vagy fordítva, mert ők nem így ismerik egymást. De átháríthatja a hibát a román liberálisra, pedig annak kisebb a politikai jelentősége, mint neki, a magyarnak. Amennyiben a szavazás politikai és a szavazóknak az axiológiai vagy intellektuális kritériumoktól egészen eltérő kritériumaik vannak (vagy egyáltalán nincsenek), akkor egy Frundához vagy, 1996-ban, egy Manolescuhoz hasonló súlyú személyiségnek semmi reménye nincs. Bár a „kár, hogy magyar” vagy „kár, hogy nem román” kifejezések hallatán Frunda úr okkal lehet büszke, kérdés, több szavazatot kapna-e, ha román lenne – keresztény-demokrata, a P.N.Ț.C.D. jelöltje, ahogy megvallotta.

Az, hogy a pártok eladták az esélyes helyeket pénzes embereknek leginkább egy személyes választáshoz tette hasonlóvá ezt a választási kampányt. De mit számít ez, hiszen elsősorban úgyis a pártfőnökök választanak. Minden jelölt egyénileg korteskedik, a névsor csak a szavazócédulán jelenik meg. A jelöltek csupán a választási jel egyesíti. S mind e közben értelmiségünk – azt hiszem pontosítanunk kell: *jobboldali* értelmiségünk – az érdeklődésre, a (politikai) hitre, a nemzet iránti felelősségre hivatkozik. Tiszta romantika! Mert az elköltött pénzt valahogy vissza kell szerezni. Egy kis immunitással, egy kis befolyással való üzérkedéssel, a cég mentesítésével az adósság alól, egy kivétel vagy még inkább behozatal versenygyaloglásának megnyerésével. Ugyanezek támogatják az elnökjelölteket is. Inkább a becsületes és szegény jelöltet. Másrészt a pénz, a fizetett kortesek csapatai, a manipuláció háttérben álló szakemberei elérik, hogy a jól mediáztált felhívásnak ne legyen túl nagy hatása a választókra. Mert van neki még egy másik, politikai szerepe is: arra buzdítja a választókat, hogy a legesélyesebb jelöltre szavazzanak, amennyiben azok nem tudnak megegyezni. A nálunk létező kommunista közönyben, amelyből Iliescu úr is hasznát húzott, akinek jelenlétében halált kiáltottak rá, nem talál meghallgatásra az értelmiség. Nincs szava azért sem, mert nem rendelkezik semmiféle hatalommal, mert nem nyújt semmit, nem termel javakat a gyomor számára. A politikust, még ha korrupcióval vádolják is, jobban tisztelik, mert neki van hatalma.

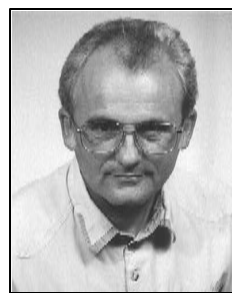
Az erdélyiek félelmeiben mindig Iliescu úr az, aki torkukra teszi a kést. Erdélyben sem 1992-ben, sem 1996-ban nem szavazták meg, s a felmérések szerint most sem fogják. És mégis továbbra is velünk van, értünk van, mint mondja, a mi érdekünkben van. Mondja, de a tulajdonról vallott nézeteiben alapvetően különbözik tőlünk. Az erdélyi számára a legmagasabb rendű érték a földje, a háza,

a temploma. A tudás, a tulajdon és a Nyugattal való (lehet elsősorban vallási) párbeszéd megmentették a történelem során. Mindez az erdélyi középreg magasabb szintű intellektusát is eredményezte. Amit az erdélyi akar, az nem nagy dolog: jó törvények, amelyek lehetővé teszik, hogy saját erejére támaszkodva fejlődjen, ne terheljék olyan adók, amelyekről nem lehet tudni hova, milyen kezekbe kerülnek, az intézmények megfelelő működése, a megvesztegetés és a befolyással való üzérkedés kiküszöbölése a közéletből – bár így is elég jól feltalálja magát, csak gyakran Bukarestig kell mennie, s ott a márkát dollárrá átváltania. Úgy tűnik, a most körvonalazódó új hatalom nem teszi majd lehetővé ezeknek az óhajoknak a teljesülését. Lehet, annyira mélyen gyökereznek a politika és az intézmények működésében, hogy államreformra lenne szükség. Úgy látom, a mai Románia, és még inkább Erdély, ahhoz az Itakához hasonlít, amelyet a Pénélopé kezéért versengő dorbézők kérésével uraltak. Ki lesz az az Odüsszeusz, aki megtér a tázasából és helyreállítja a rendet? Természetesen nem a diktatúra, hanem a demokratikus normalitás rendjét...

Ui. A legutolsó felmérések szerint megtörténhet, hogy a választások második fordulójában Ion Iliescu és Vadim Tudor találkozzék. Mit tegyen akkor az, aki nem akarja sem egyiket, sem másikat? Úgy találok, hogy Erdélyben a választók több mint 60 százaléka érzi ezt az akadályt: annak esélyeit, akire szavaz, a többi tartomány szavazatai megsemmisítik, míg a második fordulóban gyakorlatilag nem is választ már. Ami – az amerikai rendszerre gondolva, bár ott föderáció van – azt a meggyőződést kelti bennem, hogy kellek még dolgozni a választási törvényen.

Végül soron, ha a két említett jelölt közül egyiket sem akarom elnöknek, nem marad más hátra, mint a *bojkott*. Nem közömbösségből fakadó, hanem nyilvánosan és világosan kifejezett bojkott.

Fordította: HADHÁZY ZSUSZA

MOLNÁR Gusztáv

A románok ideje

Kolozsváron, a Măgureanu által vezetett fantompárt (PNR) különösen hangzó választási jelszavát: „Most jött el a mi időnk! A románok ideje!”

1989 novemberében, pontosan 11 évvel ezelőtt. Az *eltévedt Minotaurusz* címmel írtam cikket a budapesti *Magyar Napló*-ban, az Írószövetség pár hónappal azelőtt megalakult hetilapjában Ceaușescu várható bukásáról. A Román Kommunista Párt XIV. Kongresszusán a román diktátor – nyilván érezve a veszélyt, és azt is, hogy a vég milyen irányból fenyegeti – bejelentette igényét Besszarabiára. Világos jelzés volt ez arra, hogy elvesztette józan eszét, eltévedt saját labirintusában. 1990 márciusában már a 22. c. lap anyagaiból összeállított különszámmal fogadtuk a Magyar

Külgügyminisztérium Béla király úti konferencia-központjában román barátainkat, és éppen azon voltunk, hogy közös nyilatkozatban rögzítsük az elért eredményeket és a további tennivalókat, amikor bevádogott közénk, mint valami sissetergő, éppen robbanni készülő bomba, a marosvásárhelyi véres összecsapások híre.

A demokrácia aláaknázását, a Securitate és a kommunista nomenklatura élelmesebb és értelmesebb részének átmentését célul kitűző „nemzeti szövetség” az elmúlt tíz év folyamán teljesítette hivatását: mindig sikeresen közbeavatkozott – néha a botokat, máskor a nagy médiákat, megint máskor a parlament mikrofonjait segítségül hívva -, amikor a demokrácia „vészés kinövésével” találkozta szembe magát. Lett légyen szó az egykori kommunista funkcionáriusok közéletből való kiszorításáról, a következőes magánosításról és nyugatbarát kül-

politikáról, a kisebbségi jogokról vagy a regionalizmusról, ők mindig tették, amit kell, és meg kell állapítanunk: hatékonyan tették. E díszes társaság most mégis kesernyész szájjal, és nem a jól végzett munka örömeivel vonulhat le a politika színpadáról. Az történt ugyanis, hogy beért munkájuk gyümölcse, ám ők maguk fölöslegessé váltak. Visszamehetnek Tusculanumukba, elmélni „a zordon műfölköt”.

A „szerkezet” immár magától működik. A román demokrácia alakult át olyan illiberális struktúrává, amelyben bármilyen megtörténhet.

A PDSR megállíthatatlannak tűnő emelkedését látva, eleinte úgy gondoltam, hogy ennek az új, illiberális demokráciának a legfőbb és legérdekesebb jellemvonása az ellenzék eltűnése lesz. Nem így történt. A két legmegbízhatóbb közvéleménykutató-intézet (az IMAS és a CURS) adatait összevetve arra a meglepő

következtetésre jutunk, hogy a PDSR és a PRM (tehát a posztkommunista pártok) által együttesen elért eredmény szeptember, de különösen október óta gyakorlatilag stagnál (szeptember: 59%, október: 63%, november 4-8: 63%, november 12-15: 64%, november 26: 62%). Ugyanakkor a két posztkommunista párt közötti erőviszonyok radikális változáson mentek át: a PDSR a szeptemberi 49%-ról november közepén 46%-ra, november 26-án pedig 40%-ra esett vissza, míg a PRM kevesebb, mint három hónap alatt 100%-osnál is nagyobb növekedést ért el: 10%-ról 22%-ra emelkedett.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a posztkommunista blokk választói bázisa közös, és ami még fontosabb: a közlekedőedények elve alapján működik. Az egyik oldalon bekövetkező csökkenés a másik oldalon kötelező módon bekövetkező, ugyanolyan arányú növekedéssel párosul. Ezzel megvalósulni látszik a demokratikus politikai rendszerek egyik legfőbb kritériuma: a politikai homogenitás. Azok a pártok, amelyek kívül maradnak ezen a rendszeren (a Nemzeti Liberális Párt és az RMDSZ) marginális szerepre vannak kárthatva.

A román demokrácia csapdába került, és ebből a csapdából semerre sem vezet kiút: minél kétségbeesettebben próbálsz szabadulni tőle, annál halálosabb az ölelése. Magyarul: minél határozottabban igyekszik majd Adrian Năstase a nyugatbarát politika folytatása (és saját hatalmi pozíciójának megerősítése) érdekében valamilyen informális koalíciót kialakítani a liberálisokkal, a Petre Romantól megszabaduló Demokrata Párttal és az RMDSZ-szel, annál inkább kockáztatja, hogy szavazóbázisa cserbenhagyja és átáramlik a PRM-be.

Ugyanez a pokoli logika érvényesül Iliescu és Vadim Tudor viszonylatában is: minél inkább igyekszik az egyik európai-nak, a folytonosságot garantáló politikusnak látszani, annál inkább pártolnak át tőle a másikkhoz mindazok, akik a jelenlegi politikával való radikális szakítást tartják a legfontosabbnak.

A hagyományos román politikai rendszer a felemás, félig-nyugati, félig-balkáni demokrácia megbukott. Úgy tűnik, hogy most már csak Vadim elvakult radikalizmusa és egy új, valóban demokratikus politikai szisztéma között lehet választani.